

موضوع:

تأثیر روانی تبعیض بین فرزندان از طرف والدین از منظر روانشناسی اسلامی

نام محقق:

فاطمه طهماسبی نژاد

استاد راهنما:

سرکار خانم فولادی

مدرسه علمیه الزهرا (سلام الله علیها) فریدن

تابستان ۹۹ - ۹۸

چکیده

امروزه یکی از مشکلات خانواده ها در روابط والدین با فرزندان عدم توجه آنها به تربیت و پرورش فرزندان است که این امر ناشی از عدم شناخت آنها از جایگاه فرزندان و وظایف شان در برابر آنان است پس والدین نقش بسیار مهمی در تربیت فرزندان خود دارند و گام های که در راستای تربیت فرزندان خود برمی دارند باید هدفمند و هدایت شده باشد از این روتبعیض بین فرزندان باعث عوامل روحی و روانی بدی در فرزندان می شود که از جمله ای آنها ایجاد رقابت است که همیشه بین فرزندان یک خانواده وجود دارد اما ممکن است که والدین نیز بارفتارهای ناخودآگاه خود به آن دامن بزنند و یکی دیگر از عوامل تبعیض ایجاد فاصله و کمبود محبت است که باعث می شود فرزند احساس کند که والدینش به او بی توجهی می کنند از این روسعی میکند زیاد همراه والدین خود نباشد تا کم تر دیده شود و عوامل دیگری که در ضمن تحقیق بیان شده است و برای جلوگیری از این عوامل راهکارهای بیان شده که از جمله آنها رعایت عدالت و مساوات بین فرزندان است که والدین باید رعایت کنند و از تبعیض بین فرزندان خود جلوگیری کنند تا فرزندان صالح و سالم تربیت کنند .

کلیدواژه ها : تاثیر روانی ، تبعیض ، روانشناسی اسلامی ، فرزندان ، والدین

مقدمه:

خانواده از مهمترین محیط های شکوفایی استعداد های فرزندان است و روابط والدین با آنها عنصری اساسی در رشد و تربیت فرزندان در تمام وجود آنهاست پس والدین نقش بسیار مهمی در تربیت فرزندان خود دارند و گام های که در راستایی تربیت فرزندان خود بر می دارند باید هدفمند و هدایت شده باشد یکی از مشکلاتی که از همان دوران کودکی همراه می شود و فرزند را سرخورده می کند تبعیض و فرق گذاشتن بین فرزندان است که از نظر روانشناسی اسلامی تبعیض بین فرزندان در همه موارد جایز نیست و اهمیت این موضوع به خاطر این است که جامعه تشکیل شده از خانواده، پس والدین نقش بسیار مهمی در تربیت فرزندان خود دارند پس تبعیض می تواند تاثیرات روحی و روانی خیلی مهمی در تربیت فرزندان داشته باشد و ضرورت نوشتن چنین مقاله ای جلوگیری از این تاثیرات روحی و روانی بر فرزندان است و ارائه راهکارهایی برای جلوگیری از این رفتار ناپسند می باشد.

در این زمینه در کتاب های مسائل و مشکلات تربیتی، دکتر احمد بهشتی و حقوق فرزند در مکتب اهل بیت (علیهم السلام) از محمد جواد مروجی طبسی و با فرزندان خود چگونه رفتار کنیم از محمدرضا شریفی و در کتاب های دیگر بحث شده ولی به صورت جزئی و پراکنده است ولی در این مقاله به صورت کلی به عوامل و راه کار های جلوگیری از تبعیض پرداخته شده است. این مقاله به روش توصیفی کتابخانه ای است.

الف) تبعیض: رویه غلط و بنیان براندازی است مقصود از این تبعیض این است که انسان در شرایط مساوی میان افراد فرق بگذارد اگر پدر و مادری دارای چند فرزند باشد هیچ دلیل مو جهی نیست که یکی را بیشتر از دیگری دوست داشته باشند و با یکی از فرزندان مهربان باشند و با دیگری نه و یکی را اکرام و نوازش کنند و برای دیگری این کار را نکنند. این در شرایط مساوی است به طور مثال اگر یکی از فرزندان توصیه های خانه و مدرسه را بهتر رعایت کند و دیگری نه که در این صورت اولی سزاوار تشویق و دومی به نحو معقول سزاوار فراهم آوردن وسیله ای برای تنبیه که این تبعیض فرق بسیاری میان تبعیض و تفاوت است که اولی ناروا و ظلم و دومی روا و عدل است .

ب) دیدگاه اسلام درباره تبعیض

رعایت عدالت بین فرزندان منحصر به مورد خاصی نیست بلکه والدین در تمام امور عدالت را رعایت کنند البته توجه داشته باشید که عدالت بین فرزندان هرگز به این معنا نیست که والدین از لحاظ عاطفی و فراهم کردن امکانات و لوازم زندگی با تمام فرزندان برخورد یکسان و مساوی داشته باشند. مثلاً همان چیزی که برای فرزند پانزده ساله شان فراهم تهیه می کنند برای کودک هفت ساله نیز تهیه کنند یا برعکس بلکه والدین باید در برخورد و فراهم نمودن لباس و وسایل زندگی و غیر تفاوت های سنی و ویژگی های جنسیتی را مد نظر داشته باشند و کودکان بیشتر به نیازهای زیستی و عاطفی نیاز دارند که آنها به شکل خاصی ارضاء شوند اما نوجوانان و جوانان به مسایل و موضوعات دیگری از جمله احترام گذاشتن، پذیرش شخصیت و مشورت کردن با آنان علاقه مند هستند اگر پدر و مادر با رعایت سن و ویژگی و تفاوت های فردی بین فرزندان شان فرق بگذارند، اشکالی ندارد و باید این گونه باشد. اما اگر مسائل تربیتی را مراعات نکند و نسبت به برخی فرزندان بی توجهی کنند این نادرست

است. پیامبر (صلی الله علیه و آله) می فرمایند: تقوای الهی داشته باشید و بین فرزندانان به عدالت رفتار کنید همان گونه که دوست دارید با شما به عدالت رفتار کنند.^۱ بنابراین اگر پدر و مادری بین فرزندان خود عدالت و مساوات را رعایت نکنند و این کار باعث ظلم در حق برخی از فرزندان و پایمال شدن حق آنان شود این کار گناه و پدر و مادری که این کار را انجام داده اند مسئول خواهند بود.^۲

از طرف دیگر کمال و سعادت و بالندگی جامعه وابسته به عدالت است اگر در جامعه و یا کشور یا خانه ای عدالت نباشد، زندگی تلخ و بی معنا می گردد، انقلاب ها و تحولات سیاسی نیز معمولاً ناشی از بی عدالتی های اجتماعی اند، خداوند در سرشت هر انسانی عدالت خواهی را قرار داده است. همان طور که خداوند می فرماید اگر دو طایفه از مومنان باهم بجنگند میان آنها صلح برقرار کنید و عدالت را رعایت کنید که خداوند عدالت پیشگان را دوست دارد.^۳

یکی از مصادیق مهم عدالت، داد گری نسبت به فرزندان می باشد پیامبر گرامی اسلامی می فرماید بین فرزندان حتی در خفا نیز به عدالت رفتار نمایید چنانکه دوست دارید در نیکی و محبت به شما با عدالت رفتار نمایند.^۴ پس تفاوت گذاشتن بین فرزندان بر روح و روانشان ضربه مهلکی وارد می سازد و باعث ایجاد عقده های روانی می شود و به خاطر همین است که روانشناسان میگویند فرزندان خود را در آرامش وجدان بزرگ کنید برای این است که میدانند اگر کودکی با فشار زیادی در زندگی مواجه شود و خودش نتواند آن را حل کند، در آینده به صورت کودکان بزهکار درآمد و از کانون خانواده فرار

۱. مجلسی، بحار النوار، ج ۲۳ ص ۱۱۳

۲. دکتر احمد بهشتی، مسائل و مشکلات تربیتی، صص ۱۴۲ - ۱۳۹

۳. حجرات ۹

۴. طبرسی، مکارم الاخلاق، ص ۲۲۰

برخورد پیامبر(ص) با امام حسن و امام حسین(ع) انگاه که بین آن دو مسابقه برگزار کردن نمونه گویای این مطلب است پیامبر(ص) روزی بین امام حسن و امام حسین(ع) مسابقه دو گذاشتن امام حسن(ع) بر امام حسین(ع) سبقت گرفتند ،پیامبر امام حسن(ع) را بر زانوی راست گذاشت و امام حسین(ع) را بر زانوی چپ نشاندند .پیامبر حتی در مسابقه هر چند یکی برنده شد و شایسته تشویق بیشتری بود بین آن دو با مساوات برخورد کردن و هر دو را تشویق نمودن ، البته با اندکی تفاوت و آن این که برنده را بر زانو راست نهاد که نشانه اهمیت دادن بیشتر به اوست . بنابر این در سیره معصومان رعایت مساوات در برخورد با فرزندان از نظر تربیتی مطلوب و به عبارتی مستحب است و اگر رعایت نشود باید منتظر آثار سو احتمال آن بود.محدوده این مساوات در همه رفتار ها به ویژه در ابراز محبت و دادن هدیه به آنهاست چون در این مورد، در روایات تاکید بیشتری شده است ،ولی اطلاق یا عموم برخی روایات سایر موارد را شامل می شود به علاوه پیامبر(ص) در باره امام حسن و امام حسین(ع) در مسابقه موید ای اطلاق است پس آنچه باید بین فرزندان رعایت شود.عدالت است که گاهی با مساوات سازگار است و گاهی با تفاوت و تبعیض از این رو در برخی روایات از عدالت بین فرزندان سخن به میان آمده است و در برخی دیگر از مساوات هرگاه بین فرزندان بر اساس استحقاق هر یک رفتار شود، عدالت محقق شده است. اما چون این عدالت برای کودکان قابل درک نیست ممکن است آسیب های تربیتی برای آنها به بار آورد از این رو بهتر است از این عدالت صرف نظر شود تا آسیبش به آنها نخورد پس اصل اولیه در برخورد با فرزندان عدالت است ولی به دلیل مصالحی میتوان از آن صرف نظر کرد و با دیدی دقیق تر به عدالتی فراتر عمل کرد، زیرا اگر دادن حقی به کسی موجب زیان به او شود بهتر است برای پرهیز از آن زیان احتمال آن حق به وی داده نشود

ی) وظایف والدین

اساساً یکی از چیزهایی که امر تربیت را مختل می‌کند، تبعیض و فرق گذاشتن بین فرزندان است. تبعیض و بی عدالتی در برخورد با فرزندان از هر جهتی (عاطفی، روحی و روانی و ...) روی فرزندان تأثیر منفی می‌گذارد و موجب حسادت، کینه، مقایسه های ناروا و بروز برخی مشکلات بین فرزندان می‌شود. تا تبعیض بین فرزندان هست، پیدایش خصومت، حسادت، مقایسه کردنها، عقده و سایر مشکلات عاطفی، روحی و روانی بین فرزندان دور از انتظار نخواهد بود. پدر و مادر باید بدانند که همه فرزندان در یک سطح نیستند و هر کدام در زمینه های استعداد دارند و این نباید سبب تبعیض بین فرزندان شود. البته این را بدانید که همان طور که عرض شد بسیاری از این گونه بی‌مهری‌ها، تبعیض ها و فرق گذاشتن ها به واسطه ضعف فرهنگی و ناآگاهی والدین نسبت به وظایف خود نسبت به فرزندان و عدم آشنایی آنان از اصول صحیح تربیتی ناشی می‌گردد و ممکن است خیلی عمده نبوده باشد. گاهی برخی از فرزندان، توانایی و استعداد خاصی دارند و یا جذابیت و زیبایی چشمگیری دارند و یا حتی بیماری و معلولیت و مشکل خاصی دارند که همه این‌ها به نوعی باعث می‌شود که توجه والدین بیش از سایر فرزندان به آنها معطوف گردد و یا ترجیح جنسیت پسر برای والدین که همین عوامل ممکن است خواسته یا ناخواسته، زمینه تبعیض و بی‌عدالتی را در خانواده‌ها فراهم کند پدر و مادر از یک طرف، وظیفه بسیار مهمی در راه هدایت فرزند خود دارند و از طرف دیگر به طور ناخودآگاه الگوی عملی و رفتاری برای فرزندان شان هستند و تعلیم و تربیت آنان نقش مهمی را ایفا می‌کنند از این رو باید ویژگی ها و روحیات جوانی و طرز رفتار با آنان را به خوبی بشناسند تا در نحوه تعلیم و تربیت فرزندان شان دچار مشکل نشوند بی تردید قسمتی از نافرمانی جوانان، ناشی از رفتار نا سنجیده پدران

و مادران است، تحقیر و سرزنش های غیر صحیح فرزندان، سخت گیری ها و خشونت های بی مورد، مخالفت ها و انتقاد های نابجای پدران و مادران فرزندان خود را خشمگین و غضب آلود میکنند و آنان را به ستیزه جویی و نافرمانی کردند از والدین و می دارد اگر چه اکثر پدران و مادران دارای حسن نیت هستند ولی نمی توانند روحیه و احتیاجات فرزند خود را درک کنند و بیشتر اوقات همان اشتباهی را مرتکب می شوند که پدران و مادران خودشان در تربیت آنها مرتکب شده اند آن وقت از خود می پرسند چرا فرزندان ما از ما فرار می کنند و نمی خواهند در هیچ کاری با ما مشورت کنند، روش معقول و موثر در مورد فرزندان این است که والدین، خود را در موقعیت آنها قرار دهند و از دیدگاه آنان به مسائل نگاه نکنند، شخصیت جدیدشان را به رسمیت بشناسند و خود را مسئول هزاران ابهام و سوال آنها بدانند و برای فرزندشان راهنمای خوبی باشند.^۱

^۱. لیلیا نقوی، تربیت اخلاقی جوان، ص ۸۶

نتیجه گیری:

خانوده یکی از نهادهای است که مهم ترین نقش و جایگاه را در تربیت فرزندان و رشد و تکامل شخصیت آنان بر عهده دارد که هرگونه اختلال در خانواده والدین را از وظایف اصلی خود دور کرده و نقش آنان را کم رنگ می کند از مهم ترین آثار این مسئله بر فرزندان تاثیرات جسمی، روحی و عاطفی و اختلال در شخصیت آنان می باشد که این اختلال شخصیتی به صورت ناامنی و فشارهای درونی به عنوان جای خطرناک و عدم موفقیت آنان در زندگی آینده بروز و ظهور خواهد داشت از این باید گفت هر چند رعایت عدالت در مورد فرزندان کاری بسیار سخت و دشوار است و بعضی از پدر و والدین در این مورد دچار تبعیض و بی عدالتی می گردند، اما همانگونه که گفته شد بخش کلی از این گونه رفتارهای والدین، ناشی از نا آگاهی و غفلت آنهاست. متأسفانه برخی از والدین با اصول تربیتی صحیح آشنایی کافی ندارند؛ به همین دلیل در تربیت فرزندان دچار تبعیض و بی عدالتی می شوند. از این رو باید پدر و مادر مواظب رفتار و گفتار خود باشند و با مطالعات تربیتی قدم های موثر و مثبتی در تربیت فرزند خود بردارند.

فهرست منابع:

- (۱) قرآن کریم
- (۲) بحار الانوار، مجلسی محمد باقر بن محمد تقی، ناشر دار احیاء، الاثرات العربی، مکان چاپ بیروت، سال چاپ ۱۴۰۳ ق
- (۳) مکارم الاخلاق، طبرسی حسن بن فضل، ناشر الشریف الرضی، مکان چاپ قم، سال چاپ ۱۴۱۲ ق
- (۴) وسائل الشیعه، محمد بن الحسن الحر العاملی، ناشر، آل البيت، الاثرات العربی، بیروت لبنان، تاریخ نشر ۱۴۱۴ ق
- (۵) مسائل و مشکلات تربیتی، دکتر احمد بهشتی، انتشارات امیرکبیر، چاپ سوم، بهار ۱۳۸۲
- (۶) حقوق فرزند در مکتب اهل البيت (ع)، محمد جواد مروجی طبسی، ناشر، موسسه بوستان کتاب، چاپ و صحافی موسسه بوستان کتاب، مکان، قم، نوبت چاپ ۱۳۹۱
- (۷) با فرزندان خود چگونه رفتار کنیم، محمدرضا شریفی، انتشارات جهاد دانشگاهی در دانشگاه تهران، تاریخ چاپ بهار ۱۳۷۱
- (۸) سیره تربیتی پیامبر و اهل البيت (ع) دکتر سید علی حسینی زاده، ناشر، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه چاپ قم، تاریخ نشر ۱۳۹۰
- (۹) تربیت اخلاقی جوان، لیلا نقوی، مدرسه علمیه الزهرا (س)، استان همدان، مرکز نشر، هاجر، نوبت چاپ اول، بهار ۹۶